

Adret, Solomon ben Abraham, 1235-1310.

ספר

עבודת הקדש

להרב רבנו שלמה בן אדרת זללה"ה

עפ"י הדפוס הראשון ויניציאה שס"ב

בתוספת הגהות ותקונים
ובאור עבודת עבודה

המפענח ומבאר דברי רבנו הקצרים
ע"י גילוי המקורות והמקבילות
בחידושיו ובשאר ספרי הראשונים
ונלוה לו קונטרס תוספת באור
בענינים המסתעפים מתוך דברי רבנו

מאת

חיים גדלי' במהר"ר מרדכי סנדר שליט"א צמבליסט
חבר ביה"ד בתל-אביב

כרך א

בית נתיבות, שערים א-ג
(בהלכות עירובין והוצאה בשבת)

תל-אביב, תשל"ג

עושה לו צורת פתח ודיו. (כו)

76 ב ואיוז היא צורת פתח, קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן. עשה קנה מכאן גבוה עשרה וקנה מכאן וקשר קנה באמצעו לא עשה ולא כלום, פתח מן הצד הוא זה, ואינו פתח עד שיעמיד הקנה על גביהן. צורת פתח שאמרנו, בין שתהא באמצע הכותל בין שתהא בראש הכותל לצד הקרו, שאין הפרש בין זה לזה. ואעפ"י שיש מגדולי המורים שאסרו בשעשאה לצד הקרו, אין דברים אלו מחזורין והראשון עיקר. (כו) L

צורת פתח יראה לי שאינה צריכה כלום, לא הכר ציר ולא שתהא בריאה לקבל שום דלת. וי"א שאינה צריכה הכר ציר אבל צריכה שתהא בריאה לקבל דלת של קשיון. ויש מחמירין להצריכן הכר ציר ובריאה לקבל דלת של קשיון. וראוי לחוש לדבריהם. (כח)

עבודת עבודה

שהקורה אינה רחבה אלא טפת, ואמלתרא היינו ציורים וכיורים, בזה י"ל דלא מהני ברחבה, וכמו שביאר הרא"ש הג"ל. ועי' תוספת ביאור אות ו'. (כו) ב' א' במשנה: ואם יש לו צורת הפתח אעפ"י שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט. אמנם בדף י"א א' אמר לו רב לרב יהודה אתנייה צריך למעט, אבל אין הלכה כרב בזה, כמש"כ התוס' י"ד א' ד"ה אתנייה. וכתבו שכן פסקו הגאונים וה"ג.

76 (כו) י"א ב': תנא צורת הפתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן. ושם: אמר רב חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום. ופרש"י, מן הצד, שמתח הזמורה מזה לזה באמצעיתו ולא על ראשיהן. וכן פירשו רבנו בחי' והמרדכי בשם מהר"ם והרא"ש והריטב"א והרי"ד והרי"ז וההשלמה. אולם רב האי גאון (הובא ברי"ף) והרי"ף והרמב"ם (בפס"ז משבת ה"כ) פירשו ד, מן הצד היינו שעשה לצ"ה בצדו של כותל ולא באמצעו, דהו"ל פתח בקרן זוית, ופתחא בק"ז לא עבדי אינשי. (ועי' ברבנו חננאל שם שפירש שני פירושים, ופירושו השני נראה שהוא כפי ר"ה גאון. ודוק) וזהו שיטת, גדולי המורים שהביא רבנו כאן. ובחי' רבנו והריטב"א וברא"ש שם, וכן הר"ן בפ"ק דסוכה, השיגו על שיטה זו והעלו דאם עשה צ"ה בצדו של כותל לית לן בה, וכדברי רבנו כאן. ועי' בראש ס' מעשה רוקח שהעתיק מעבודת הקדש הארוך מה שהשיג רבנו על שיטת ר"ה גאון והרי"ף.

(כח) י"א ב': ,ואמר רב חסדא צ"ה שאמרו צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת ואפילו דלת של קשיון. אמר ריש לקיש משום ר' ינאי צ"ה צריכה היכר ציר וכו'. אשכחינהו רב אחא בד"א לתלמידי דרב אשי אמר להו: אמר מר מידי בצ"ה, אמרו ליה לא אמר כלום. תנא צ"ה שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן. והנה הרי"ף לא הביא אלא את המימרא דרב חסדא דצריך שתהא בריאה להעמיד בה דלת, והשמיט את המימרא דר"ל דצריכה היכר ציר. וכתב הרא"ש דרבנו מאיר תמה עליו למה השמיטה, וכדי לקיים דבריו דחק לפרש הסוגיא דמה ששאל רב אחא בד"א לתלמידי דרב אשי: אמר מר מידי בצ"ה — הכוונה אם הוא מצריך היכר או לא. אמרו לו: לא אמר ולא כלום, כלומר לא הוסיף מאומה על צ"ה אלא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, ומזה יצא להרי"ף דאין צריך היכר ציר. (ועי' שלטי הגבורים וחי' הריטב"א שם).

5

קנה שעל גביהו שאמרו אפילו גבוה מהן. (כט) ולפ"ז צ"ל "קני".

וז"ל רבנו בחידושו: דלת או צריכה היכר ציר. השמיט להחיא, והביא או ומסתברא דבין על זו ובין יכולה לקבל שום דלת. ובי היכר ציר, ור' יוחנן אמר ע והראב"ד ז"ל כתב דצורת יש לנו אפוא שלש שי בריאה לקבל דלת. וכן דעו (ב) שיטת הרי"ף שאין צריך דעת ה"א שהביא רבנו כא שם שכן נהגו בטרויוש עו דבנרבונא נהגו כן עפ"י הג הג"ל שצריך שניהם: בריא רבנו כאן. וכן דעת מהר"ן והרי"א ז"ל והריטב"א. ואף ו שניהם. וכבר העיר בס' בנ היכר ציר ולא חששו עכ"ל וע"ע במשכנות יעקב ח' או (כט) י"א ב': ,צריכין ליה אמר צריכין ליגע. אול ר"ב זיל שלוף שדינהו וכו'. אש תנינא כיפה ר"מ מחייב במ [אלמא אין צריכין ליגע ע ליונה למזוונות וקתני חי גלותא ולא מידי מהא מו במתניתא דכיפה ואף רב ע מהא מתניתא, כלומר אני בחי' הביא דיש שפסקו כו דר"ש ור"ב הלכה כר"ש, ו ליה איהו מכיפה לא תליא ממתני' דכיפה דלענין נגינ

Hananel ben Hushiel.
" "

16

פירושי

רבינו חננאל בר חושיאל לתלמוד

ע"פ חושיאל

יו"ל ע"פ כתבי-יד וראשונים
עם מבואות מקורות ציונים וביאורים

בעריכת
הרב דוד מצגר

הוצאת מכון "לב שמח"
ירושלים תשנ"ג

אע"פ שהיה²⁶⁰ בקי בהילכות כלאים ומצאו יושב²⁶¹ בין האילנות כו'.

ואסיקנא אלא לאו מן הצד וש"מ עשר מותר יתר מי' אסור.

ירושלמי²⁶² ר"ל בשם ר' יהודה בן חנינא נעץ ד' קנים בד' זויות²⁶³ הכרם, וקשר גמי מלמעלה מציל משום פיאה. א"ר יוחנן כמחיצות שבת כ²⁶⁴ מחיצות כלאים, א"ר יוחנן מעשה שהלך ר' יהושע בן קרחה אצל ר' יוחנן בן נורי²⁶⁵ והראהו שדה אחת (וחוותה) [ובית חבירתא] היתה נקראת והיו שם פרצות יתר מעשר והיה [נוטל] אעים וסותם דוקרנין וסותם²⁶⁶ עד שמיצטן פחות מעשר, אמר כזו כך מחיצות שבת²⁶⁷.

ואסיקנא א"ר אבהו כל אילין מיליא לענין מיסב ומיתון, הא להורות אסירי²⁶⁸. תניא היו שם קנין דוקרנין²⁶⁹. פי' נעוצין²⁷⁰, ועשה להן פיאה מלמעלה אפי' ביתר מעשר מותר.

→ **7** גופא אמר רב חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד. פי' בלא תקרה ולא²⁷¹ משקוף אלא מזוות בלבד²⁷² לא עשה כלום. ויש שמפרש פיתחא מן הצד כגון קנה עומד כנגד הקונרס הנעוץ בזויות,

צורת הפתח מן הצד. כלומר יש לו מזוות מן הצדדין ואין תיקרא על גביהן, ובדרב חסדא פליגי, דאמר העושה צורת הפתח מן הצד לא עשה²⁵¹ כלום, ר' יוחנן אית ליה דרב חסדא, ר"ל לית ליה.

וכיון דאסיקנא דבפתח מן הצד פליגי אמרי איני והאמר ר"ל משום ר' יהודה בן חנינא [יא, ב] פיאה מתרת²⁵³ לעינין כלאים אבל לא לשבת. ור' יוחנן אמר כשם²⁵⁴ שאינן מחיצות לשבת כך אינן מחיצות לכלאים. בשלמא ר"ל²⁵⁵ לא קשיא, הא דידיה הא דרביה, אלא ר' יוחנן הכא אמר מתרת לכלאים והכא אמר אפילו לכלאים אינה מתרת, בשלמא אי אמרת²⁵⁶ הכא דקאמר מתרת לכלאים בשענש[ה] צורת הפתח על גבן, והכא עשה מן הצד, לפיכך זה שעל גבן מתרת וזה שמן הצד אינה מתרת. אלא אי אמרת אידי ואידי מן הצד²⁵⁷ קשיא.

ושנינן לעולם תרווייהו²⁵⁸ מן הצד והא דאמר [דמתרת לכלאים] בפתח שהוא בעשר, והא דאמר אינה מתרת ביותר מעשר. והיינו דא"ל ר' יוחנן לר"ל לא כך היה המעשה שהלך ר' יהושע בן קרחה²⁵⁹ אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה,

253. לפנינו: מותרת. 254. לפנינו: כמחיצות לשבת דלא כך מחיצות כלאים דלא. ועיין דק"ס. 255. שם: דר"ל אדר"ל ל"ק. 256. שם: אי אמרת בשלמא. 257. שם: מאי איכא למימר. 258. כ"ה בדק"ס, ולפנינו: אידי ואידי. 259. עיין דק"ס ט' דהוכיח דכן הגי' הנכונה וכ"ה בירושלמי המובא לקמן. ולפנינו ליתא לתיבות בן קרחה. 260. לפנינו: אע"פ שבקי. 261. שם: שיושב. 262. פירקין הל"ט, ובחי' הרשב"א הביא דברי הירושלמי כראיה לפי' רבינו דלעיל. 263. כ"ה בירושלמי שלפנינו, ובחי' הרשב"א הגי' זויות הצדדים מהכרם. 264. וברשב"א ובירושלמי שלפנינו: כן. 265. שם לנגגד. 266. פי' ומכאן ראייה דבעינן לסתום, ול"מ בדעביד כולהו בצוה"פ, וכתב ע"ז הרשב"א מיהו בגמ' לא משמע הכי. 267. ע"כ הובא ברשב"א. 268. ע"כ מהירושלמי, וכונת רבינו דהביא את המסקנה דלהלכה לענין שבת אסור. 269. כ"ה בערוך ערך דקר, ולפנינו הדוקרנין. ועי' דק"ס. 270. כ"פ בערוך שם וז"ל פי' מדוקרין שדקרו ונעצו אותם בארץ, ורש"י פי' וז"ל קנים הדוקרנין משופין כדקר יתד הנעוץ בקרקע. 271. כ"פ רבינו לעיל ע"א פתחי שמאי, וחזינן דהוי מהני תקרה אף דלא הוי משקוף להפתח עצמו, ועיין בחי' המאירי לעיל בפתחי שמאי דהביא פי' רבינו ניסים שדרך בנ"א לעשות פתחיהן ולהניח תקרה עליהן כדי שישבו תחתיה, ועי"ש בחי' הריטב"א שדחה פי' רש"י דפי' כן, א"כ עולה דהמשקוף או התקרה בעינן רק דלא להוי פתחי שמאי משא"כ המזוות הם עצמם התיקון. וראיה למש"כ המחצית השקל סי' שסב, כא והביאו המשנה ברורה שסב ס"ק טו דאף דבקנים איכא דין דלחי דנשיב בה זיקא לא הוי לחי אבל בקנה שע"ג אין דין כזה, ולפי"מ שנתבאר כאן הדברים מבוארים, דהקנה שע"ג לית ביה בעצמותו דין מחיצה, ובחזו"א עז, ו חלק עליו דכולם חד דינא להו, וע"ע אבני נזר רצ"ה ט"ו. 272. עיין במוריה שנה טו ז"י דהקשה שם הגר"ש טנא (להקהלות יעקב) איך הו"א לפי"ז דברר"ח קמיפלגי והא לר"א לקמן דס"ל דבעינן שני לחיים הרי דלא קרינן לזה צוה"פ למזוות בלבד, ובקה"י תירץ שם בתרי אנפי או דלר"א לעולם קרינן ליה צוה"פ, או כדעת הירושלמי דר"א ס"ל כר"י דבעינן לעולם ג"ט ומשוי"כ קרינן ליה לחיים.

לא
יש
זיא
ידו
נחו
רה
דא
וס.
גנה
זיא
ז"ר
נחו
רת
שר
רא

הן,
הו:

ש"י
י"ד
נים
ז"פ
שם
תן.
ינו
עת
תב:
יינו
ג"ד
ג"ל
אג
י"ף
זינן
ז"כ
ר"ך
צ"ה
נתו
זות
כ"ח
קור

ונתן קנה על גביהן צידו אחד על הקנה וצדו אחד על הקונדס, שנמצא כצורת פירצה ולא כצורת פתח, שהרי לא עשה לה מזוזות, אלא הקונדס נתן במקום מזוזות²⁷³.

תנא²⁷⁴ קנה מיכן וקנה מיכן וקנה על גביהן. ואמר רב חסדא צריכה שתהא בריאה כדי לקבל²⁷⁵ דלת ואפי' של קשין.

וא"ר ינאי צריכה היכר ציר. והיא אבקתא. פ"י²⁷⁶ ידות כדמתרגמינן²⁷⁷ שתי ידות תרתין צירין, וכתיב²⁷⁸ הדלת (לא) תיסוב²⁷⁹ על צירה. והוא החלל החקוק על המשקוף להכניס בו ציר הדלת, כדגרסינן²⁷⁹ בענין הרצועה שמלקין בה, אלא אמר רבא אבקתא אית ביה, פ"י נקבין שמקוצצין בהן הרצועה, כי בעו מרפסו²⁸⁰ בה מפקי לה, וכי בעו מלקט²⁸¹ בה לפום גברא²⁸². איבעיא להו צריכין ליגע או²⁸³ לא. פ"י הקנים העשויין כמזוזות צריכין ליגע בקנה שעל גביהן

הנתון במשקוף, או כיון שהקנים הללו הוו יתר מי²⁸⁴ טפחים ולמעלה, והקנה שהוא במשקוף אינן נוגעין בו אלא הוא נתון על אחרין גבוהין מאילו, והם מופרדין זה מזה יתר מב²⁸⁵ אמות או קרובין פחות מד' טפחים²⁸⁶, מאי. אמר רב נחמן אין צריכין ליגע.

עבד רב נחמן עובדא כשמעתייה. שעשה צורת הפתח שלא היו מגיעין שני הקנים העשויין [כ]מזוזות על הקנה העליון העשוי במשקוף. ואמר רב ששת לגדא²⁸⁷ שמעי' (זו) [זיל]²⁸⁸ שדיניהו ושדנהו. חבשוה עבדי דרב נחמן לגדא, קם רב ששת אבבא קרא גדא פוק ושבקוה ונפק.

אשכח רב ששת לרבה בר שמואל א"ל תני מר משנה²⁸⁹ בצורת הפתח. אין תנינא כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרין ושויין שאם יש ברגליה עשרה²⁹⁰ טפחים שחייבת. הנה כיפה זו

273. וז"ל המאירי בכה"ה וגאוני הראשונים פירשו פתח בלא צדדין, (ועיי"ש במאירי דהקשה עליו דהוה פתח בלא מזוזות), ונראה דהכונה לפ"י רבינו כאן, והרי"ף והראשונים בשם רב האי גאון פירשו צוה"פ בצדו של הכותל, [ונראה שזהו כפי' רה"ג שבריי"ף ועי' רשב"א הנ"ל בהע' 250. ועי' רשב"א בעה"ק שער ב ומש"כ בשמו בס' מעשה רוקח בראשון]. ורש"י ושאר פירשו דהקנה שע"ג נתן בצידו ולא ע"ג. 274. לפנינו הגי': תנא צוה"פ שאמרו וכו'. ומקומו לקמן לפני אבעיא להו צריכין ליגע. 275. כ"ה ברי"ף ובעיתים סי' צד, ולפנינו: להעמיד בה. 276. לשון הערוך בערך צר: ציר בל"מ שם תואר ליתד הקבוע בפתח חסוב הדלת עליו, ורש"י ד"ה אבקתא פ"י חור שציר הדלת סובב בו. 277. שמות כו, יז. תרגום אונקלוס ותרגום ירושלמי. 278. משלי כו, יד. 279. ובכ"ה שלפנינו חסוב חסר י'. *279. מכות כג, א. 280. ולפנינו במכות שם הגי' כי בעי מיקטר ביה כי בעי מרפה בה. 281. ובערוך ערך אבקתא הגי' כאן: מלקט לה, ובש"ו תיקנו מיקטר. 282. מדהביא רבינו אף דינא דר' ינאי דהיכר ציר משמע דס"ל כדעת הראב"ד הובא בראשונים דצוה"פ בעי גם ראוייה לקבל דלת ואף היכר ציר, וכד' הרא"ש והטור ועוד ראשונים, אמנם דעת הרמב"ם פט"ז הי"ט וכ"ד הראשונים ברי"ף וכ"ה בעיתים וכ"פ השו"ע שסב, יא דסגי בראוייה לקבל דלת, ודעת הרשב"א עבוה"ק שע"ב פ"ב והמאירי להקל דלא בעינן תרווייהו וכ"מ מהתוס' לעיל יא, א דס"ל דצוה"פ ולחי חד דינא להו. (עיי' נתיב חיים על השו"ע) ועיי' משכנות יעקב קכ"ג. (אמנם אף הרשב"א והמאירי כתבו דלכתחילה ראוי להחמיר). 283. לפנינו: או אין צריכין ליגע. 284. כ"ה לשון הרי"ף, והדברי יחזקאל סי' ו, ד דייק מלשון גבוהין עשרה דהוי מדין גו"א, וכדעת הרעק"א שסב, יא בשם הרא"ם, ומשוי"כ בעינן גובה י' ועיי"ש שישב לפי"ז פסקי הרמב"ם דאף דס"ל דצוה"פ פחות מי' מהני אבל באינן נוגעין בעינן עשרה לשווי גו"א. 285. כ"ה בכת"י. ובש"ו העתיקו ד"א. 286. צ"ב אריכות הלשון דכל מעל ג"ט מ"ל ד"א או ד"ט, ולשון הרמב"ם פט"ז הי"ט "אע"פ שיש ביניהן כמה אמות". ועי' בהגהות מרדכי הובא בדרכי משה סו"ס שסב דאף דיש דמרחיקין ה' או ו' אמות "לא יפה עושין", הרי דס"ל דהדבר נתון לשיעורין. וצ"ל דס"ל להמרדכי דינא דא"צ ליגע הוי משום דאעפ"כ מיחזי כפתח וביותר מדאי לא מחזי, וא"כ רבינו דהאריך בשעורים צ"ל דגם ס"ל כן ודלא כדעת הדברי יחזקאל (הובא לעיל הע' 284) דהוכיח מלשון גבוהין עשרה דהוי מדין גו"א, ואפשר דאף אי הוי מדין גו"א אבל בחוק יתר מדאי איכא עוד חסרון של לא מחזי וצ"ע. 287. כ"ה בדק"ס נ' מדפוס פיזרו, ולפנינו: לשמעיה רב גדא. 288. לפנינו ובערוך ערך שלף הגי': זיל שלוף שדנהו. 289. לפנינו: תני מר "מידי" בצוה"פ. 290. לפנינו: עשרה שהיא חיבת, ועי' דק"ס.

כיון שיש ברגליה י' טו עוקם הביניין כמו קשו שבשמי²⁹² כיפה אע"פ כי שהן המזוזות, נקרא פתו חייבת במזוזה. (וחכמים ברגליה). שמעינן מינה²⁹³ המזוזות למשקוף שער כ' א' ליה רב ששת אי שחלקו עלי, לא תימא כלומר²⁹⁵ אני אחזור בי נ אמר אביי הכל מודים: טפחים ואין ברגליה ש' דכל פחות מג' כלבוד [אויין]²⁹⁷ ליכא. וכן יש רחבה ד'²⁹⁸ ולא כלום היא לא הוי מקום³⁰⁰. כי פלי ורחבה ארבעה³⁰¹ ואין ג לחוק ולהשלימה לעשרה. ויש בה³⁰⁴ לחוק ולהשלי

291. משמע אף מבחוץ, כפי דמבחוץ הוי מרובע, ופי' ש עיי"ש. ולפי' זה מיושב דאף יג לענין גג מפסיק. ובדברי עיי"ש. 292. כ"ה גם ברי"ף הגי': מהא. וללא חיבת מתניו הבעה"מ, ועי' ברמב"ן דהשי' כף (וכע"י פ"י רבינו מכאן הו ט"ז יו"ד רפז, ג. ורבינו ס"ל ושאר ס"ל דאף מזוזות עג כרש"י ושאר וז"ל שם: אג ג' ואין באמצעה י' פטורה לחקוק ולהשלימה לארבעה, אלא מפני שיש חילוף בנוסח רש"י: ואינה גבוהה עשרה. כדעת הרמב"ם דלא דס"ל דב גבוהה עשרה. 302. שם: ו' הוסיף, עד כאן לא פליגי אי י"ט דכו"ע אע"פ שאין ברגליו ו, א. 307. וז"ל תלמיד ה גריס מג' הוא דמחייב ולא מחיצות דאורייתא לזרוק מג'

שעג א שני גוזזטראות וכו'. כחז הרב המגיד צפ"ג על שם הרשב"א שאם אין צנייהם מרחק ד' אין לרין נסר מזו לזו אלף אף בלא נסר מערבין א' ואין מערבין שנים כל שהן זו כנגד זו עד כאן לשונו ומציאו בית יוסף ותימה רבה הלא נסמין הקודם במרין שבין צ' חלרות ונתן הנסר לאורך המרין במשך ד' אפילו אין צו אלף כל שהוא חשיב פתח כיון שאין שם רוחב ד' וכיון שחשיב פתח רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים וא"כ מרחק זה צפחות מד' לא עדיף ממרין רחב פחות מד' ואמאי קאמר הרשב"א צו דמערבין אחד ואין מערבין שנים וכן כתבו המוספות (ע"ט): שם רצו חס צדור המתחיל וכן שמי גוזזטראות דמרחק פחות מד' רצו מערבין שנים רצו

כתוב צהגות אשר"י (עלה קכ"ד) (סי' א) שם אור זרוע (ח"ב סי' קעט סי"ד) דהני תרי שמעתתא דכותל וחריץ בחצר שלא עירצו אבל בחצר שעירצו תרווייהו שרי ופשוט הוא (נ):
 וע"ט (ע"ב) חריץ שבין שמי חלרות וכו' וכן שמי גוזזטראות וכו' פירש רש"י גוזזטראות נסרים צולגים משפת תקרת העלייה לרשות הרצים: ומ"ש אב"ד היו זו שלא כנגד זו וכו'. גם זה שם (ע"ט) מימרא דרבא. וכחז הרב המגיד צפ"ק ג' (הי"ד) שהוכיח הרשב"א (ענה"ק ריש ע"ד) מהתוספתא (עירובין פ"ח ה"ב) שאם אין צנייהם מרחק ד' אינו לרין נסר מזו לזו אלף אף בלא נסר מערבין אחד ואין מערבין שנים כל שהן זו כנגד זו ב:

בפניה כדי שלא יהא לה דרך לנטות אלא א
(ל) שם ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דאפילו ב
בחול (לה) אסור ליתן ממנו ב לקופתו ולהעמידה
שם בידיים ודוקא גדיש שבין שתי חצרות אבל
גדיש שבין שני בתים (לו) מותר ב להאכיל ב
 בהמתו ממנו בידיים:

סימן שעג

פרטי רמזי דינים הטבוארים בזה הסימן
 שתי גוזזטראות הכולטות משתי עליות אימתי מערבין יחד:

76 (ב) שני גוזזטראות (ג) הכולטות משתי עליות זו

כנגד זו ונתן ביניהן נסר רחב ארבעה (צירור א) חשוב כפתח (א) ואם רוצין מערבין יחד אבל היו זו שלא כנגד זו שאחת משוכה למזרח והשנייה למערב כזה (צירור ב) אין יכולין לערב שכשיתנו הנסר מזו לזו יבוא מקרן זוית של זו לשל זו ולא חשיב פתח דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי א וכן אם היתה אחת גבוהה ד מחברתה לא חשיב פתח אבל אם הם תוך שלשה זו לזו בין בריחוק בין בגובה חשיב שפיר כפתח (א) ה:

דרכי משה

שעג (א) כתב המגיד משנה פט"ו דהלכות שבת (ה"ד) אם היו שני זיזין זו למעלה מזו והם של שני בני אדם אוסרים זה על זה וכן

פרישה

(לה) אסור ליתן ממנו לקופתו וכו'. דודאי אי צני לסוקי כולו צנח אחת מני לסלק ליה אבל לתוך הקופה דהיינו מעט מעט דילמא ממעט ליה צערב צנח סמוך לחסכה ולא אדעמיה וקא מטלטל בחצר האסורה: (לו) מותר להאכיל. דכיון דאיכא מחילה ומקרה ואי מפחית מ"י רמי אנפשיה ולא יטלטל בשבת וזה לשון הרא"ש וקשה לי על פירש"י דהא קי"ל שבת כיון שהותרה הותרה וצולגן אחר פירש"י לא יתן לתוך קופתו משום דמוקפה הוא מחמתו למחילה זו וקשה לי דלא הוקפה למחילה דלא שייך מוקפה [למחילה] אלף צנחה שנפלה או צנח שנפל שמתחלה נעשה לשם מחילה וגם היה מוקפה צין השמשות משום סמירת אהל לכן נראה לי לפרש דבחול קאמר וכו' כדי שחאל אסור משום האי גזירה שיטול ממנו צדו וימעט המחילה מ"י:
שעג (א) שתי גוזזטראות. נסרים: (ג) הכולטות משתי עליות וכו'. משפת תקרת העלייה לרשות הרצים. רש"י. ודוקא

הגהות והערות

שעג א למה שפירשונו דברי רשב"א שכוונתו ואין צריך לערב שנים ושכן הוא כוונת רמ"א והזכיר דינו אחר השו"ע לומר עיקר חידושו דאף דליכא נסר מערבין אחד ומ"מ שווה דינו לגמרי לנתן נסר דאם רצו מערבים שנים וזה דלא כפרישה ששם מח' בין רמ"א לרמ"י. מאמר מרדכי סק"א: [ב] עיין ט"ז סק"ב ועיין נהר שלום סק"א מה שהאר"י בה: [ג] וקשיא לי דא"כ אפילו פחות משלושה נמי וצ"ע. עולת שבת. ובספר מאמר מרדכי סק"ב כתב שכל שאין משוכה ג' לא מיקרי אלכסון וכזה כנגד זה בשו"ה דמא ולא שייך בכה"ג פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ודלא כרב עולת שבת. ואמנם לפי הצירור שבכת"י מחבאר שיעקר הדין שכתב הטור בריש דבריו שאחת משוכה למזרח וכו' מיידי שנמצאים זה מזה ולא במקצת ולא במניח הנסר באלכסון אלא שפסול שנחשב פתח בקרן זוית ואח"כ ביאר הטור כמה השיעור וכתב שאם אין שטח של ג"ט שנמצאים בו ביחד שני הגוזזטראות וממילא הנסר ישימו מגוזזטרא אחת לשניה יגיע לשטח פחות מג"ט משפת הגוזזטרא השניה חשיב כה"ג פתח בקרן זוית ולפי"ז יש גם מקום לומר דלא פליג טור על שאר הראשונים ואדרבה ס"ל כמותם ולכן העמיד בכה"ג שכל הפסול בכה"ג רק מטעם לא עבדי אינשי רטעם בעית לא שייך כאן. ויש לפרש דסבירא ליה לעולת

נא [כ] הוא ברוב דפוסים וכת"י קדמונים שלפנינו: [ב] יש לדרקק [עיין קרבן נתנאל שם] מאי אפילו הרי ס"ל לרא"ש שבשבת שרי מטעם הואיל והותרה הותרה וי"ל על צד הרוחק דכוונת הטור ושו"ע שלפי מה שכתבו לפני כן לאסור בשבת לזה סיימו שלרא"ש אפילו בחול אסור אבל לעולם בשבת לרא"ש מותר. מאמר מרדכי שם סק"ב אי"ז דהכי קאמר לא מיבעי ביהשמ"ש שאסור שממעט המחיצה ומטלטל באיסור אלא אפי' בחול אסור ליקח מעט מעט [אבל הכל כאחת שרין] שמה יעשה כן אף בעש"ק סמוך לחשיכה. חוספת שבת סק"ה ועיין בס' רביד זהב שרצה לחדש שגם רא"ש מודה שלכתחילה אסור לבטל ההיתר וקושיתו על רש"י שרש"י ס"ל שאף באינו מתכוון למעט אסור דילמא מימעט טובא וזה ס"ל לרא"ש דחשיב אחר שנתמעט דיעבד: עיין שעה"צ סק"צ"ט: [ג] כן הוא בכל דפוסים וכת"י קדמונים שלפנינו: [ד] עיין ב"י. ונראה דעל כרחק מיידי בגדיש הנמצא בחדר וקמ"ל דלא חיישינן שמה יתמעט ויטלטלו באותו חדר באיסור כיוון שרשות שניה שולטת בו אבל בגדיש הנמצא באויר העולם אין מה לחוש אף אם יתמעט דאדרבה יחשבו ב' בתים כבית אחד וכאילו דרים ביחד וצוריקים עירוב אחד עם בני חצרים אבל להתייר ביניהם לטלטל אין צריך שום עירוב. מאמר מרדכי סק"א: עיין

מד) עירובין ס"ו ב' תוד"ה שהמזוי, וחד מייכו באחריתא, כונת פשוטה כמו שפירשם הח"י וכוונתו לסוגי דהתם דמציעא לן קבלה מני או לא קבלה, ואי קבלה מני י"ל דהא דר"י אחריתא, ואי לא קבלה דהר ב"י מהא דר"י וכל דצריכס העתק סוגיא דהתם וזה מנוי בדברי החו, ולפי מהרש"ה דהניחו בקושיא תימאל דהלא זכו ק"י בגמי שס, וצבחות לסי ח"ל כתבו מה שכתבו.

סימן ל"ג

א) עירובין ע"ט א' ר"ח אמר בית אחרין קרמיה כ"י ה"י סברא דלמטיימי קאי לא מהני אלף בעפר רב

בחצן ואין עתיד לפנותו מערבין שנים ואין מערבין אחד, אלף א"כ צטלו כמבואר ברמב"ם פ"ג מה"ע ה"ב, שאין החרין קאי למיטיימי בחצן, ולפי מ"י בחרנקיות של מעות ודאי אינו צטל ואפי' צטלם לא מהני דדמי לכרים וכסותם כדאמר בסוכה דרפ"ק, ולכאורה קשה דהלא תירוצא דר"ה דר"ה מוכרח משום שאינו ניטל בשבת כדאמר לעיל ע"ז א' צכפה ספל ואם ע"ב בסולס, וכן לקמן פ"ד א' בטיבלא, וי"ל דס"ל לר"ה ולר"ה דנאדו מתירוצא דר"ה דר"ה דלא מהני אינו ניטל בשבת אלף לשוי סולס למחשב פתח, אבל לא לצטל מחיות, וזהו כונת ח"י פ"ד א' ד"ה כיון, דסוגיא דהתם אליבא דר"ה ור"ה ס"ל צבוגין דעפר סתמא פלוגתא דר"י ורבין ולדין דקיי"ל כרבין אינו צטל וכש"כ בעתיד לפנותו, ופירות טבלים לא עדיף מעפר ועתיד לפנותו, וע"ז תירוצו דלמחשב סולס מודה ר"ה דכאינו ניטל בשבת סגי, והתם נמי פירות נעשין סולס למחשב לבני מרפסת צפתח.

ב) ולפ"ז עפר סתם לרבין וכן עפר ועתיד לפנותו לר"ה אליבא דר"ה מערבין שנים ואם ר"ו מערבין אחד, דחשב כסולס, דתורת פתח עליו ותורת מחילה עליו, והא דפריך צטלו חין לא צטלו לא היינו אהא דקתני חין מערבין שנים, והנה קיי"ל כר"ה דהוא בחרת והלכך עפר סתם בחרין צטל ואין מערבין שנים, אבל עפר ועתיד לפנותו וכן מעות וש"ד מוקיים מערבין שנים ומערבין אחד, וכן פירות טבלים, ואם הוא דבר הניטל בשבת אף שאין עתיד לפנותו מערבין שנים ואין מערבין אחד.

ג) ע"ח ב' תוד"ה אפילו, בקש ותבן הניטלין בשבת כ"י דהא אמר בגמי דאפילו ארנקי מצטל אינש כ"י נראה דכונתם אפי' לר"ה ולר"ה דלית לכו דדבר שאינו ניטל בשבת מצטל מחיות מ"מ אכתי תורת סולס עליו ואם ר"ו מערבין אחד ומתני דקתני חין מערבין אחד ע"כ בחצן הניטל בשבת.

שם וק"ק דדמתי לה בצמוך כ"י נראה דיש לחלק דשבת צבוייר מחיות תליא ואי ליכא צבוייר ליכא מחיות, אבל לענין חרות אמרו חכמים דצביטול תליא מלתא והלכך מדמי לה לענין אהילות, ובריב"ז חירין דהתם צפירות טבלים וקשה דהא קיי"ל כר"ה ולצטל מחיות אף עפר ועתיד לפנותו ותבן שאין עתיד לפנותו אינו מצטל ופירות טבלים לא עדיף מעפר, ודוחק לומר דצביי כר"ה דר"ה ס"ל, ועוד למא לי' למימר דמיא לא מצטל תיפוק לי' משום דהוי ניטל בשבת, ואי צמיא דלא חזו למידי, מאי מיייתי התם ראי מהא דזאורק מים לאסרטיא כ"י הא התם מים ראוים הם, ומיכו י"ל דהתם כאינו ניטל דאי אפשר לפנות מים מהגומא, וצתו שם כתבו ואפי' אי מיירי הכא צטבל כ"י מ"מ כיון דניטל מה"ת כ"י וק"ק כיון דמ"מ אינו ניטל בשבת

עפחים, ואע"ג דקיי"ל כפרש"י דגם נסר לא מהני כ"י שאין חנו דנין בגזזטרות דין סולס אפשר דדוקא צנסר דציעתא חשמישחא כמש"כ ריב"ז חבל גזזטרות עלמן המגיעות זל"י ומפלגין בגובה נראה דשיעורן צ"י עפחים, ואם הן מופלגין זה מכנגד זה לצדידים נראה דהם המרחק פחות מג' כשר הפלגה עד ד', מיכו אפשר דכל דשאר מרחק הפלגה מוועת קלות הבילוך, והלכך כל הפלגה ג"ע דמקרי הפלגה מעכבא אף במרחק פחות מג', בין שמופלג לצדו בין שמופלג בגובה, ואכתי יש לומר דהם חין כל האויר צאלכסון ד"ט לא מקרי הפסק, ונראה דצרחוק פחות מדי ומופלג ג' לא מהני גם נסר לדעת רש"י, ומדברי המ"ה סק"ה משמע דצרחוק פחות מדי אף צמופלג ג' מערבין אחד ואף בלא נסר, וזה תמוה וכמש"כ.

7 ←

מא) שו"ע ס"ו ש"ע צט"ז סק"ג הטעם צטור כ"י נראה דכונת העור פתחא צאלכסון דהסרון דקרן זויח הוא משום שהוא צאלכסון, וכן כל צאלכסון מקרי קרן זויח שהוא אוכל מצי' לנעות, ולשון העור מתפרש מפני שאינו יכול להניחו ישר, אלא מזויח לזויח ואיך שפרש פשיטא דחין חילוק אם הנסר מזויח לזויח או מאמלטו לאמלטו דכל שהנסר צאלכסון לא חשיב פתחא דחין דרך הבילוך כן והעיקר משום דציעתא חשמישחא כמש"כ הריב"ז ודברי העור כפרש"י ולפרש"י אף צנסר מאמלט בגזזטרות לא חשיב פתחא, ולפי ח"י אף מזויח לזויח חשיב פתחא דלא כהט"ז וכ"כ צמ"ז, מיכו צ"י גזזטרות זו כנגד זו ותבן הנסר צאלכסון והעיקוס הוא בג"ע ז"ע אי חשיב פתחא כיון דעומד הפתח לתקן ולהתקיים.

מב) שם מ"ה ס"ק א' כתב הש"ג דציעין שיקצע הנסר צמסמר כ"י נראה דהם צטלו מהני בלא צמסמר וכן אם הוא צכד כוצדו קובעו, ומיכו אף צבוייר ככד ולא קבעו צמסמר נראה דחשיב חורי רה"י ולא הוי כרמליה דהא ליעשות רה"י ח"י קציעות כדאמר שבת ח' א' צצרק כורת, וכן צמחיות של בני אדם [וכדאמר ע"ב צ' לענין מחילה כ"י] ולפי"ז י"ל דמערבין דבר הנסר אף בלא קבעו כיון דלענין לערב רשות הנסר עם העלי' י"ל דא"ל קציעות כיון דהפתח קבוע בכל הזמן שהרשות קיים, ומיכו אינו יכול לערב על חלק הנסר כמש"כ לעיל ס"ק ל"ז דעדין נשאר חורי רשות חצרו, אבל כיון שהנסר הוא צעירוב צשמערבין צ' הרשויות והנסר הוא רשות הראוי להתערב עם שתיבה גם צ' הרשויות מתערבות על ידי רשות הנסר, ולא דמי לתבן נסר על צ' גזזטרות זו שלא כג"ז, דהתם ליכא פתחא דלא מסתני מזו לזו, אבל הכא פתחא מעליא הוא לשעתיה אלא שעתיד ליטלו.

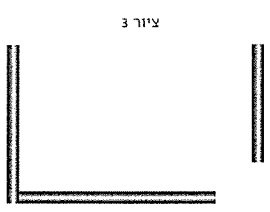
מג) ב' הריב"ז ע"ה צ' והיכי שנקלת החרין עמוק י' ורחב ד', ומקלת אינו גבוה כ"י רחב והעמוק כמחילה ואיך כ"י פרוץ ואם הפרוץ הוא פרוץ צרוב שהוא כפרוץ צמולאו כ"י נראה דיש כאן ע"ס שאין הפרוץ צרוב צפחות מ"י כפרוץ צמולאו שכרי חצר ניתרת צפס ד' וחריץ חשיב צפס כדאמר בג קטן שנפרץ לגדול דהגדול מותר וכדתנן ז"ב א', ואע"ג דאמר ע"ז פ"ט צ' ל"ש אלא שיש מחילה ע"ז כ"י אבל חין מחילה שניהם אסורין ופרש"י דגיפופי ע"י גוד אסיק לא חשיב גיפופי דגיפופי דמינכרת צעינו, חן לא קיי"ל הכי כדאיתא צשו"ע ס"ו שעי"ד ס"ג וא"ת שאין חצר ניתרת צפס אלא צפתח חצר הפתוח למצוי אבל לא צאמלט החצר ז"א דאף חצר מתחלקת צפס ד' כמש"כ הרא"ש פ"ה ס"ו ע"י, והוצא להלכה בצאחרונים ז"ל ס"ו שס"ג

הכל כפתח, אין מועיל דין אתי אורא לבטל כלום, כיון שאדרבה הדין עומד מרובה עושה המחיצה כעומד. ורק אם ע"י אתי אורא נעשה הפרוץ מרובה על העומד אז שפיר נפסלת המחיצה.

אמנם שמעתי מהרב ר' שמואל פולטמאן שיחי' שמ"מ עדיין יש לכאורה להביא ראייה מדברי האג"מ (או"ח ח"ה סי' כה) שהובאו לעיל (אות ט) במה שנחלק על החזו"א שחידש תיקון לעיירות גדולות שיהיו רשות היחיד משום הבתים ושאר המחיצות שמקיפים כל רחוב שעל ידם נמצא שיש ג' מחיצות בכל הרשות. ונחלק האג"מ על זה שאין מועיל עומד מרובה על הפרוץ אם הפירצה נעשית להילוך הרבים, כיון דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולמה לא נחלק עליו בפשיטות שפירצה יותר מעשר פוסלת מדאורייתא, ועל כרחך ש"מ שבזה הוא מודה להחזו"א שפירצה יותר מעשר פוסלת רק מדרבנן. אמנם יש לדחות דשמא כוונתו שאפילו אם ננקוט לדינא כמו שנקט החזו"א שפירצה יותר מעשר פוסלת מדרבנן, מ"מ לא הוי רשות היחיד, משום שהרחובות שפתוחים לרחוב זה עשויים להילוך הרבים וכנ"ל, ולא הכריע בדבר אם פירצה יותר מעשר פוסלת מדאורייתא או מדרבנן.

יא. פיתחא בקרן זוית

76 והנה פירצה שהיא פחות מעשר ויש עומד מרובה כנגדה אינה פוסלת את המבוי. וטעם הדבר משום שפירצה כזו דיינינן לה כפתח. אמנם יש אופן שאף אם הפירצה קטנה מאוד הרי היא אוסרת את המבוי. והיינו

פירצה בקרן זוית כזה (צויר 3). וטעם הדבר איתא בגמ' (עירובין דף ו.) דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. ופירצה זו אוכלת ב' רוחות [כמבואר ברש"י (עירובין צד: ד"ה כגון), ודלא כשיטת הרמב"ם (פט"ז הל"כ) שפירצה

שהיא בקצה הרוח הוי פירצה בקרן זוית ואפילו היא ברוח אחת] וכן פסק השו"ע (סי' שסא סע' ב), שאם נפרץ בקרן זוית אפילו בפחות מי' אסור. ועין במ"ב (ס"ק י') שכתב 'ומסתברא דאם היה הפרצה פחות מאמה אין

להחמיר (פמ"ג). אכן בעבודת הקודש להרשב"א מצאתי דמשלשה טפחים ועד ארבעה צריכה שני לחיים, ואם היה ארבעה אין לה הכשר עד שימעטנה מארבעה וכו' ע"ש.

→ ויש לעיין אם הדין של פיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי שייך רק אם הפירצה היא בקרן זוית ממש כזה (ציור 3), או שכל שהפירצה אוכלת

ב' רוחות דיינינן ליה כפיתחא בקרן זוית,

ואפילו אם הפירצה אינה ממש בקרן

זוית כזה (ציור 4). וראיתי בספר חמרא

טבא להרה"ג ר' חיים מאיר רוטנער

שליט"א (עמ' רנב) שהביא מחלוקת

הפוסקים בענין זה. וז"ל. 'עיינ בחזון

איש (סי' צו סקמ"א) דהחסרון בקרן זוית

הוא משום שהוא באלכסון ואין דרך

ההילוך כן ע"כ לא חשוב פתח, וע"כ

כתב דה"ה בכל ענין שעושה פתח

באלכסון אף שאינו בקרן זוית [ואעפ"כ

מקרי פתחא 'בקרן זוית', דכל אלכסון

אוכל מב' רוחות עיי"ש], וזה דלא כהט"ז

(סי' שעג סק"ג) דמבאר דהחסרון דווקא

בקרן זוית ולא בכל פתח שהוא בעיקום

עיי"ש [ועיי"ש גם בא"ר (סק"ד) דנראה

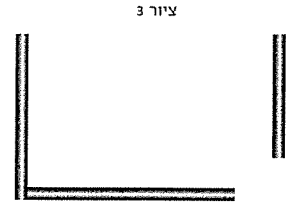
שהסכים לסברת הט"ז דפתחא בקרן זוית

אינו פוסל בכל פתח עקום, עיי"ש שחולק על דינו מטעם אחר]. וע"ע

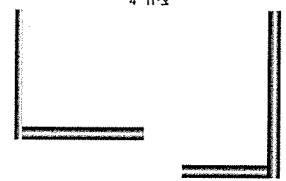
חזו"א (סי' ע"ב סק"א) מה שביאר עוד בפסול דקרן זוית ונוטה שפוסל

ההיקף מן התורה [כשיש פרצה בכל הזויות עיי"ש]. אמנם בשו"ת מנחת

יצחק (חלק ח' סי' לב סק"ג) כתב שאין פסול זה רק מדרבנן עיי"ש.

ציור 3

ציור 4

יב. דברי החזו"א בענין תיקון עירובין בעיירות גדולות

כתב החזו"א (סי' קז אות ז) 'ויצא לנו מזה דבזמן הזה כל השוקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רשות היחיד גמורה מן התורה, דכלן

תמצא בהן :
הפתחות לה
הן ניתרות ב
שאינ ס' רבו:
ההיתר מחווו
כוונת דו
ובדרך כלל י
שיש פירצות
מעשר הוא ר
כשיש שם ד
(סי' קז אות
בב' השאלות
ווייסמאן שלי
אולם בנ
על דברי הח
הוי צירוף ב'
והסיק (שם
תמוהים לי
זצ"ל. ולא ה
זצ"ל, שהרי
אתו רבים ו
הכוונה שאפי
ביניהם, ורק
כשרשות הרנ
הרבים (אות
ובאג"מ
תמוה, שנמצ
הקטנים ביות
מכפי שכל י'
בעצמו שבמט
כתב שלא כו

ולדינא נראה שלכתחילה צריך להקפיד שלא יהיה דבר מפסיק בין הקנים לקנה שעל גביהן. אולם במקום צורך יש לצדד להקל כדברי התוספת שבת הנ"ל, ובפרט אם הבליטה היא דבר מועט דהיינו פחות מג' או ד' טפחים וכמו שצדד החזו"א.

ז. צורת הפתח מן הצד

7 ← איתא בגמ' (עירובין יא.) 'והאמר רב חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום'. ומצאנו בראשונים שלשה ביאורים בהבנת דברי הגמ'.

← א. הרשב"א בעבודת הקודש (שער ב ס"ב) כתב 'ואיזו היא צורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן. עשה קנה מכאן גבוה עשרה וקנה מכאן וקשר קנה באמצען לא עשה ולא כלום, פתח מן הצד היא זו, ואינו פתח עד שיעמיד הקנה על גביהן'. עכ"ל.

← ב. הרי"ף (ב: בדפי הרי"ף) פירש דברי הגמ' באופן אחר, וז"ל 'אמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום. פי' רבינו האי גאון ז"ל כגון שעשאה מצדו של כותל, דהויא ליה פיתחא בקרן זוית, ופיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי עכ"ל. וכן פסק הרמב"ם (שבת פט"ז ה"כ) 'וצורת פתח שעשה אותה מן הצד אינה כלום, שאין דרך הפתחים להיות בקרן זוית אלא באמצע', וכלומר שרבינו האי גאון והרמב"ם והרי"ף ביארו דברי הגמ' באופן אחר, שלדעת הרשב"א נאמר כאן דין בצורה של צורת הפתח שמה שצריך שיהא הקנה על גביהן הוא לעיכובא. ולרבינו האי גאון והרי"ף והרמב"ם נאמר דין במקום עשיית צורת הפתח, שצריך לעשותה דוקא באמצע הכותל [היינו שלא בקצהו], ואם עשה צוה"פ בקצה הכותל הוי פתחא בקרן זוית דלא עבדי אינשי.

← ג. חידושים יש ב' חידושים בדין פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. א. דבעלמא נקטינן כדברי רש"י (עירובין צד: ד"ה כגון) שקרן זוית נקרא כשהפירצה אוכלת ב' רוחות, אבל אם היא אוכלת רק ברוח אחת בסוף הכותל לא מקרי פיתחא בקרן זוית. ולדעתם אפילו ברוח אחת הוי פתחא בקרן זוית. ב. דהנה כתבו התוס' בעירובין (ו. ד"ה דפתחא) שהדין של פתחא בקרן זוית הוא רק כשלא עשו לפירצה צורת הפתח, אבל אם תקנו

הפירצה בצורה צורת הפתח ו

ויש לדון

הקנה העליון

'אע"פ שהרי"

משמע דאף ל

דלישנא דקנה

בב"י (בסי' ע

והרי"ף סוכרי

ולא היה צריך

פתחא בקרן ז

אמנם, יש

המשקוף מן ד

גרובארט זצ"

אלא דשיטה

עיינ ברית אב

שכתב 'ובפרט

מפרשים צורה

צורת הפתח ו

'ובפרט שאפט

דצורת הפתח

אפשר לצרפו

גם בשו"ת זק

המשקוף נתון

ג. הר"ח

וז"ל 'פי' בלא

עכ"ל. דהיינו

וקמ"ל רב חס

קנה מכאן וקו

זה פסול, היה

כלל.

הפירצה בצורת הפתח שפיר דמי אף בקרן זוית. ולדעתם אפילו אם תיקנו צורת הפתח בקרן זוית פסול.

ויש לדון מה דעת הרי"ף והרמב"ם בדינו של הרשב"א, דהיינו שעשה הקנה העליון מן הצד ולא על גבי העמודים. ועיין בכסף משנה (שם) שכתב 'אע"פ שהרי"ף ורבינו לא פירשו מן הצד כפירוש רש"י, מ"מ לענין דינא משמע דאף לדידהו אם חיבר קנה העליון לשני הקנים מצדיהן לא מהני, דלישנא דקנה על גביהן משמע על גביהן ולא מצדיהן. עכ"ל. [וכן ביאר בב"י (בסי' שסב) שגם הרמב"ם פוסל בקנה מן הצד]. וצ"ל שהרמב"ם והרי"ף סוברים שדין זה שאם אין הקנה על גביהן פסול הוא דבר פשוט, ולא היה צריך רב חסדא לאשמועין דין זה, ולכן פירשו שבא לחדש שהדין פתחא בקרן זוית הוא אפילו ברוח אחת ואפילו עשה צוה"פ.

אמנם, יש שנקטו שלדעת רבינו האי גאון והרי"ף והרמב"ם אם עשה המשקוף מן הצד כשר. ועיין בספר חבלים בנעימים להרה"ג ר' יהודה ליב גרויבארט זצ"ל (ח"ג סי' יד) שכתב 'ומ"מ כמה אחרונים תפסו דלא כב"י, אלא דשיטה זו לא ס"ל כלל פסול זה דצורת הפתח מן הצד של הקנים, עיין ברית אברהם (סי' טו) שכתב כן. ועיין דברי מלכיאל (ח"ג סי' טז) שכתב 'ובפרט דבלאו הכי רבי האי גאון ורי"ף ורמב"ם ועוד ראשונים מפרשים צורת הפתח שעשה מן הצד היינו בקרן זוית, ולדידהו שפיר כשר צורת הפתח שהחוט מן הצד. וכ"כ בתשובות מהר"ש ענגל (ח"ב ס"ס סט) 'ובפרט שאפשר לצרף שיטת ר"ה גאון ורמב"ם שפירשו פירוש אחר בהא דצורת הפתח מן הצד. ואף שהר"מ כתב דהר"מ מודה לדינא לפרש"י, מ"מ אפשר לצרפו לסניף, ובפרט בזמן הזה דליכא רשות הרבים' עכ"ל. ועיין גם בשו"ת זקן אהרן (או"ח ח"א סי' כ) שציידר שלהרי"ף והרמב"ם אם המשקוף נתון מן הצד שפיר דמי.

ג. הר"ח פירש דברי הגמ' צורת הפתח שעשה מן הצד באופן אחר, וז"ל 'פי' בלא תקרה ולא משקוף אלא מזוזות בלבד, לא עשה כלום וכו' עכ"ל. דהיינו שימן הצד' היינו שרק העמיד את המזוזות ולא את המשקוף, וקמ"ל רב חסדא שלא עשה ולא כלום. ואפשר שלהר"ח נראה אם העמיד קנה מכאן וקנה מכאן והקנה שלמעלה מן הצד כשר, שהרי אם גם באופן זה פסול, היה רב חסדא צריך לומר דין זה וכל שכן בלא העמיד משקוף כלל.

זן
ת
ד'

זן
רי

ית
הה
זו,

מר
און
חא
(כ'
יות
ארז
רת
און
תה
תל'

שי.
קרא
סוף
זחא
של
זקנו

← ולדינא פסק השו"ע (סי' שסב סי"א) וזאם חיבר הקנה העליון לשני הקנים או לאחד מהן מן הצד לא מהני עכ"ל. אמנם, בשעת הדחק יש פוסקים דסמכו על שיטת הרבינו האי גאון והר"מ והרי"ף [וכן יש לצרף דעת הר"ח] שצורת הפתח שעשאה מן הצד כשר [והיינו לפי פירושה שפירשו שהראשונים הנ"ל מכשירים בצוה"פ מן הצד], בתור סניף להקל במקום שיש עוד צדדים להקל.

→ עוד חידוש בדינו של רב חסדא שצורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום, מצינו בשו"ת שואל ומשיב להגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן וצ"ל (מהדורא קמא ח"ב סי' פח), שדייק מלשונו של רב חסדא 'צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום' ולמה לא אמר שצורת הפתח מן הצד פסולה. ומחמת כן חידש שאפשר להשתמש בחוטי הטעלעגראף לצורת הפתח אפילו אם הקנים מן הצד. וז"ל 'וגם לא הוה צורת הפתח שעשאו מן הצד, דלענין הטעלעגראף נעשה כהלכתו, ושאני צורת הפתח שעשאו מן הצד דעשאו לשם צורת הפתח, ואמרינן דלא עבדי אינשי בכה"ג, משא"כ כאן וכו"'. וכתב עוד 'ואף דצורת הפתח שעשאה מן הצד לא מועיל, היינו משום שעשה מעשה להיפך ועשה מן הצד, גלי דעתיה דלא עשאו לשם צורת הפתח, אבל כל דנעשה מאליו או לסבה אחרת בנ"ד דהטעלעגראף נעשה לסיבה אחרת, פשיטא דאינו פסול.

← ומדבריו מוכח שלמד שהטעם שצורת הפתח מן הצד לא הוי צורת הפתח הוא משום שגילה דעתו שלא עשה לשם פתח, כיון דלא עבדי אינשי פתח מן הצד. אולם בדבר שכבר קיים לפני כן כמו הטעלעגראף ועכשיו רוצה להשתמש בו לצורת הפתח, הרי אין כאן גלוי דלאו צורת הפתח הוא, שהרי נעשה לצורך אחר ועכשיו רוצה להשתמש בו לצורת הפתח, ובכי האי גוונא אין פסול של צורת הפתח מן הצד. וראה בשו"ת תורת חסד (חלק או"ח סי' ט) שדחה דבריו וז"ל 'אך בלאו הכי דברי המחבר הנ"ל מרפסין איגרי, ומלבו הוציא מילין בלי שום יסוד וראיה מהגמ' והפוסקים, וח"ו לשמוע לו. וגם עיקר הסברה ליתא ושינה בטעמו של דבר כמבואר ברא"ש במקומו, דלפירוש רב האי שפירש שעשה הצורת הפתח בצדו של כותל דלא מהני, בזה הטעם משום דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, אבל לפי פירוש רש"י דקי"ל כוותיה הטעם דלא מהני צורת הפתח מן הצד

משום שז
ואין הדב

א. כ

אין האיס
אלא בול
עליון מצ
יא. לעיי
ולא על ר

אמנ

ובמ"

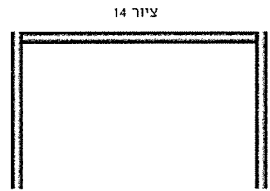
מן הצד,
בולט למ

מא. ועיין
שכתב לה
שהוא בתו

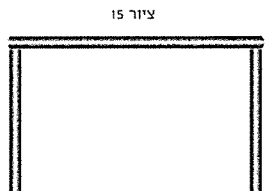
משום שאינו דומה לפתח שהמשקוף על המזוזות, וכן כתבו שאר פוסקים, ואין הדבר תלוי כלל בדעתו עכ"ל.

ח. פרטי דינים בצורת הפתח מן הצד

7c א. כתב הט"ז (סי' שסב ס"ק ד) 'ונראה פשוט דהך מן הצד לפירש"י אין האיסור אלא אם החבל שלמעלה קשור שלא בקצה העליון של הקנה, אלא בולט קצת מן הקנה למעלה מן החבל, אבל אם הוא כרוך בקצה עליון מצדו ואין בולט מהקנה למעלה מהחבל כשר. וכ"ה ברש"י פ"ק (דף יא.) לעיל מיניה וז"ל 'מן הצד כלומר שמתח זמורה מזה לזה באמצעיתן ולא על ראשיהן עכ"ל. ועי' בס"י שסז סכ"ג מ"ש מזה בעירוב שלנו בס"ד' עכ"ל. הרי שנקט הט"ז שצוה"פ מן הצד היא כשהקנים בולטים מעל הקנה העליון שהוא המשקוף, אבל אם אין הקנים בולטים מלמעלה כשר אף אם הקנה העליון אינו מונח על גבי המזוזות כזה (ציור 14).

אמנם בספר תוספת שבת (סי' שסב ס"ק כט) תמה על דבריו וכתב 'ומשמעות הפוסקים אינו כן, דהא כולם פה אחד ענו ואמרו דבעינן שיהיה מונח ע"ג כמו משקוף שמונח על מזוזות וכו' עכ"ל. והיינו שלדעתו צריך שיהא על גביו ממש כזה (ציור 15).

ובמ"ב (סי' שסב ס"ק סד) כתב 'ודע דמה שמקיל הט"ז אפילו עשאו מן הצד, אם עשאו בגובה הקנה בשוה עם הקנה ממש^{מא} שאין הקנה העומד בולט למעלה מן החבל, כל האחרונים חולקין עליו וס"ל דבעינן שיהיה

7d מא. ועיין בשו"ת אור יצחק (או"ח סי' קצג) להרה"ג ר' יצחק עבאדי שליט"א שכתב להוסיף על דברי הט"ז דה"ה דאם הקנה העליון נמוך קצת מהראש אלא שהוא בתוך לבוד לראש ג"כ כשר. L

לשני ק יש לצרף יושם להקל ד לא הלווי זסדא צורת יחוט: הוה שאני עבדי שאה , גלי לסבה צורת אינשי ככשיו הוא, ובכי חסד הנ"ל זקנים, בואר ו של ינשי, הצד

החבל ע"ג הקנים ממש' עכ"ל. וכתב בספר נתיבות שבת הלכות הוצאה ועירובין להרה"ג ר' יעקב ישעי' בלויא שליט"א (פרק יט ס"ק סח) 'ולולא דמיסתפינא נראה שלא פסלו הפוסקים צורת הפתח בכה"ג לכוללו בדין מן הצד, אלא כשניכר שאינו כצורת הפתח, אבל אם חיבר קורות כדרך בנין וקבע הקנה העליון בין הקורות שבצדדים ואין בולט כלום מעל הקורה העליונה, מהיכי תיתי לפסול, שכן דרך פתחים ואינו בכלל לא עבדי אינשי, וכמ"ש לעיל בשם המאירי. וכ"ש בנין אבנים או של קורות וכיוצא בזה וכו'. עכ"ל. וכוונתו לדברי המאירי (עירובין יא:) שכתב 'וכן מה שאמרנו שאם נתן הקנה העליון באמצע אינו פתח, דוקא בקנים וכיוצא בהן, אבל בבנין או מחיצה גמורה אף בדרך זה הוא חשוב פתח' עכ"ל. ל

7 ב. עוד יש לדון בענין צורת הפתח מן הצד האם 'תחוב' חשיב מן

הצד, דהיינו שיש חור באמצע הקנים והקנה העליונה נתחב בתוך החור

כזה (ציור 16). וצדדי השאלה הם האם

כיון שהקנה העליון אינו מונח על גבי

הקנים שבצדדים מקרי צורת הפתח מן

הצד, או שמא כיון שהקנה העליונה

נתחב לתוך החורין והוא על גבי חלק

הקנה שלמטה אמרינן דל מהכא מה

שבצדדים ושפיר מיקרי מלמעלה ולא מן הצד. בפרי מגדים (סי'

שסג משב"ז ס"ק יט) הביא דברי ההגהות אשר"י (פ"ק דעירובין סי' יד)

בשם האור זרוע שכתב 'ולא שיהא תחוב בין שניהם מזה לזה באמצעיתן'.

ודקדק הפמ"ג מדבריו שצריך שהקנה העליון יהא על גביו ממש ותחוב

פסול.

אמנם ראה בערוך השלחן (סי' שסב סל"ב) שביאר דברי ההגהות

אשר"י באופן אחר, ועפ"י התיר לעשות תחוב. וז"ל 'דבר פשוט הוא שאם

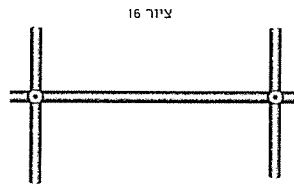
הקנה שעל גביהן מונח בהקנה שמכאן ומכאן, אע"פ שעוד הרבה בולטין

הקנים שמכאן ומכאן למעלה מהקנה שעל גביהן כגון שחקק בתוך הקנים

ונתן הקנה העליון בתוך החקק מכאן ומכאן, מה איכפת לנו מה שבולטים

עוד למעלה. ויש טועים לומר דגם זה מקרי מן הצד ע"פ לשון רש"י שכתב

'מן הצד שמתח הזמורה באמצעיתו מזה לזה ולא מראשו' עכ"ל, שהפי'

FRANZ GOTTESMAN LIBRARY

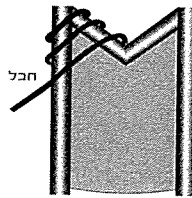
הוא אף
מן הצד
הצד, וכ
ויניח ע
אשר"י
מן הצד
אשר"י
שחקק
יצחק ל
דברי הו
'תחבין',
ראשיהן
בגמ' (ג)
לקנה ו
שהמהר
והוסיף
כלום ב
ובו
לנידון

ואילו
דאף ש
הציון
משום
שאר ה

הוא אף שמונחים למעלה ממש, וטעות הוא. וברש"י הכוונה באמצעיתו מן הצד דממילא הוא כן, דכשמניחו על ראשו של זה ושל זה לא הוי מן הצד, וכשמניחו באמצעיתו הוי מן הצד, וכוודאי אם יחקוק באמצע הרוחב ויניח שם הקנה העליון כשר, אך רש"י לא מיירי מזה. וכן לשון הגהת אשר"י שכתב 'ולא שיהא תחוב בין שניהן באמצעיתן' עכ"ל, כלומר שתחבן מן הצד באמצעיתן' עכ"ל. דהיינו שהערוך השלחן פירש שכוונת ההגהות אשר"י שתחבן באמצעיתן, ומסתמא שקבען שם ע"י מסמרים, ואין הכוונה שחקק בקנים מן הצד והכניסן שם, דזה בודאי כשר. ועיין בשו"ת אור יצחק להרה"ג ר' יצחק עבאדי שליט"א (או"ח סי' קצג) שהעיר שהרי מקור דברי ההגהות אשר"י הם מהאור זרוע, ובאור זרוע בעצמו לא נכתבה המלה 'תחבן', אלא 'שנתן הקנה בין שני הקנים מזה לזה באמצעיתו ולא על ראשיהן'. וביאר 'דאין הפירוש בין שני הקנים כפירוש בין שני לחיים שדנו בגמ' (עירובין ח: וט.) אי מותר לטלטל בשטח ההוא, אלא הכוונה מקנה לקנה מעל פני הקנה' עכ"ל. ועיין עוד שם (בהערה 100) שהביא שהמהרש"ם (ח"א ס' קסב) ג"כ העיר שבאור זרוע ליתא למלה 'תחבן'. והוסיף 'וגם בהג"א דנקט 'תחוב' היינו בגוונא שאין נכנס מן המשקוף כלום בתוך המזוזות, אלא תחוב בדוחק ביניהם והיינו מן הצד.

ובסוף תיקון עירובין להגאון רבינו יעקב מליסא זצ"ל דן בדבר דומה לנידון דידן, וכתב 'עוד נראה לי דאף שצורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום, מ"מ אם חקק בתוך הקנים

ציור 17

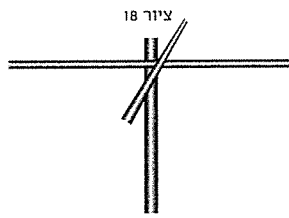

וכרך החבל ע"ג כשר כזה (ציור 17), דהא הטעם דבעינן ע"ג פירש"י כמו משקוף על המזוזות, ובמשקוף גופה אטו אם המזוזה רחבה מהמשקוף לאו שם פתח הוא. ועוד הא אין שיעור ללחי, ואילו היינו חותכין הקנה שעד החבל הוה כשר, הי"נ כשר, דאף שאינו חתוך עדיין כמאן דפסוק דמיא, כן נראה לענ"ד. עכ"ל. ובשער הציון (שסב אות נב) דייק מדבריו דמשמע שמיקל בדין תחוב, והיינו משום שלדבריו אם הקנה עליון הוא על גב חלק מהלחי אמרינן דל מהכא שאר הלחי והוי על גביו.

6

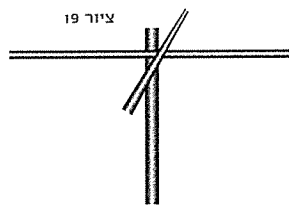
נמצא שיש הרבה פוסקים להקל בדין תחוב. ובמ"ב (סי' שסב ס"ק ס"ד) כתב 'ואם הקנה שלמעלה תחוב בין קנה לקנה, שנחקק קצת בקנים כעין שעושיין האומנין, והקנים עודפיין למעלה על גב הקנה שמונח ביניהם, מסתפק הפרי מגדים ומצדד בזה להחמיר. אבל אם אין הקנים עודפיין למעלה אלא שחקק רק מעט באמצעיתן להניח החבל בתוכו שיהא מונח בטוב ולא ישתלשל למטה שפיר דמי, דמיקרי זה על גבו' עכ"ל. ונראה כוונתו דבנידון זה שיש לצרף שיטת הט"ז שאם הקנה העליון שוה עם הקנים מצדיהן שפיר דמי מ"ב. L

76 ג. עוד ענין מצינו שתלוי בדין צורת הפתח מן הצד, הוא לגבי הטעלעגראף שיש צורה כמין שתי וערב כזה (ציור 18), וכלומר שיש וו

שיוצא מן הקנה והקנה העליון עובר עליו. ובפשוטו נראה שזה מקרי צורת הפתח מן הצד. אמנם בשו"ת חבלים בנעימים (או"ח ח"ג סי' יד) כתב 'והנה לענין דינא, המנהג להתיר ע"י ט"ג (טעלעגראף) וכמ"ש בת' מהר"י אשכנזי

(חלק או"ח סי' כו) ובנפש חיה (או"ח סי' לד) ובספר מחשבות ישראל (סי' ב) בתשובת בעל נפש חיה שכתב 'כבר בארתי בספר דמותר לצרף הטליגרף לצורת הפתח, וכן נהגו עתה בווארשא וכמה קהלות קדושות', וכן בתשובות רש"ם (ח"ד סי' רסב) העלה להקל, וכ"כ בשערי תורה (שנת יד חוברת 9) דפשט ההיתר בט"ג (טעלעגראף) אף בלי העמדת קנים תחתיהם, מטעם שהחוט נכרך סביב הגביע, והגביע כענף היוצא מן

הבד, וכאלו הוא חלק מן העמוד עצמו עכ"ל. וכוונת דבריו שאפשר שאם יש דבר שבולט מן הקנה כזה (ציור 19) רואים כאילו קנה זו יש לה יותר מראש אחד, וכל מה שיצא מצדי הקנה ג"כ נקרא ראש כעין אילן שיש לו כמה

ענפים שכל ענף נקרא ראש האילן, ולכן אין כאן פסול של צורת

מב. וע' בפמ"ג בסי' שסב משב"ז ד, שכתב כן על דברי הט"ז הנ"ל.

HEINDEL GOTTESMAN LIBRARY

הפתח מ
ממשיך ל
הרי לא ג
נמצא על

אמננ
מדברי הו
ב: ד"ה
דשאני הו
תלויין בו
כלום, וכ'
צורת הפו
הגמ' הו
הוא דלדי
בבירור ג
ה"ל צורו
הנ"ל, דכ
הם מגוף
והיינו הו
בטל לגב
בבנין גמ
הצד ונת
מחמת ע
כחלק מו
בחוזק ל
ןועי"ש י
כקבוע כ
בשבת ז
שיחשבו

וכת
הטעלעג

הפתח מן הצד. ועיין בשו"ת נפש חיה הנ"ל שביאר שאע"פ שהקנה ממשיך למעלה מן הוו הבולט, כיון דהחוט על גב החלק שיוצא מהקנה, הרי לא גרע מתחוב שיש למעלה הימנה ואפ"ה כשר כיון שהקנה העליון נמצא על גבי חלק מן הקנה.

← אמנם בשו"ת תורת חסד (חלק או"ח סי' ט') הביא ראיות דלא כהנ"ל מדברי הראשונים. וז"ל 'אמנם יש להוכיח מדברי התוס' ריש עירובין (דף ב: ד"ה ואב"א) שהקשו אהא דפריך הגמ' דלילפו מפתח שער החצר, דשאני התם דהו"ל צורת הפתח שהכלונסות היו ע"ג ווי העמודים שהקלעים תלויין בהם. ותירצו התוס' משום דצורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום, וכ"כ ג"כ בתוס' זבחים (דף ס.). ומבואר מדבריהם דבכה"ג נמי ה"ל צורת הפתח מן הצד דלא מהני. ואף שהתוס' שם כתבו עוד תירוץ דקושיית הגמ' הוא לרב דמתני צריך למעט אף ביש לו צורת הפתח, מ"מ פשוט הוא דלדינא לא פליג על תירוץ קמא הנ"ל וכו'. אך מ"מ אין להוכיח מכאן בבירור לאסור בנידון דידן ממ"ש התוס' דהכלונסות שע"ג ווי העמודים ה"ל צורת הפתח שעשאה מן הצד וכנ"ל, די"ל דנ"ד עדיף טפי וכסברתנו הנ"ל, דכיון שהחוט מונח ע"ג האונקלי והעששית שעליה דחשיבא כאילו הם מגוף העמוד, וה"ל כחלק באמצע העמוד והניח שם ע"ג וכנ"ל. עכ"ל. והיינו הסברא שכתב שם ז"ל 'מ"מ לענין הך סברא דאמרינן דהאונקלי בטל לגבי העמוד וחשיב כגוף העמוד, היינו דוקא בנידון דידן שמשוקעים בבנין גמור ומחוזקים במסמרים כל ימוט לעולם, משא"כ בבנין לשעה ומן הצד ונתון ע"ג דבר אחר לא שייך לומר דליבטלו הווים לגבי העמודים מחמת שנשתקעו בבנין וכנ"ל. וכלומר שמה שהיוצא מצד הקנה נחשב כחלק מהקנה והקנה העליונה יכול לעבור על גביו, הוא רק כשהו תקוע בחוזק לתוכו משא"כ בווי העמודים שהיה בנין לשעה חשיב מן הצד [ועי"ש שדן בדברי הירושלמי (פ"ז שבת ה"ב) שכתב שבנין המשכן נחשב כקבוע כיון שהוא על פי ה', וכתב שזה רק לגבי בנין המשכן שאם יבנה בשבת חייב משום בונה, אבל לענין שיתבטלו הווים לגבי העמודים שיחשבו כחטיבה אחת לא חשיב בנין לעולם].

וכתב עוד שאפילו אם נאמר שאין לחלק בין הווים שבמשכן לעמודי הטעלעגראף, אפ"ה שיטת התוס' בעירובין (ב: ד"ה אב"א) לאו לכו"ע היא,

ז"ק
נים
הם,
פיין
ונח
אה
עם

גבי
וו

זות
יתר
לות
ערי
זדת
מן

רת

HEINDEL GOTTESMAN LIBRARY

דבספר הישר לר"ת (סי' שט) מג"ס"ל שווי המשכן ג"כ נחשבים לצורת הפתח כשרה. ולדבריו אפשר ללמוד שה"ה שחוטי הטעלעגראף ג"כ נחשבים כצורת הפתח כשהם עוברים על הווי הבולט מן הקנה. אמנם להלכה אע"פ שיש פוסקים שהתירו צורת הפתח כזה. נהוג עלמא שלא לסמוך ע"ז, וקובעים לחי תחת העמוד טלעגראף כדי שיחשב קנה על גביהן לכו"ע. L

76 ה. הנה כשעושים צורת הפתח בהרים או סמוך לבית, רגילים להעמיד לחי מעץ ולקבוע מסמר על גביו וכורכים חוט מסביב המסמר, והחוט הזה משמש לקנה העליון. ומקור הדבר נמצא בפמ"ג (משב"ז שסב סק"ד) שהביא דברי התוספת שבת הנ"ל שהשיג על הט"ז שאם הקנה העליון שוה לקנים מן הצדדין פסול וצריך שהקנה העליון יהיה למעלה מן הקנים שבצדדים. וכתב הפמ"ג שאם קובע מסמר בראש הקנים מן הצדדים וכורך הקנה העליונה עליה, שפיר דמי אפילו לשיטת התוספת שבת. אמנם יש לעיין בדין זה, דבשלמא אם ננקוט ד'תחוב' כשר שפיר, שהרי אם הקנה העליון למעלה מחלק מהקנה שבצד אע"פ שאינו למעלה מכל הקנה כשר, אבל אם ננקוט ד'תחוב' פסול וכמו שנקט הפמ"ג עצמו שם וכן התוספת שבת (סי' שסב ס"ק כט), הרי צריך שיהא הקנה העליון למעלה ממש מעל הכל, וא"כ מה מועיל שיכרוך החוט סביב המסמר, הרי סוף סוף הוא מן הצד כלפי המסמר. ויש מפרשים וכ"ה בכף החיים (סי' שסב ס"ק קז) שכיון שניכר שהמסמר הוא חלק נפרד מהקנה לא מקרי מן הצד שאנו רואים את המסמר כדבר אחר. ואכתי צ"ע.

ונהוג עלמא לסמוך על ההיתר לכרוך סביב המסמר. ובשו"ת בית שלמה (או"ח סי' נה) כתב 'ומ"מ במקומי נהגתי על צד היותר טוב, שכאשר תחבו המסמורת העשויין כעין חצאי טבעות, הנקראים 'סקאביס' לתוך השלשלאות למעלה, לתחוב ראש המסמורת בעומק הקנים עד שלא יהיה בולט למעלה מהשלשלת רק עובי ראש המסמר, וכיון שנתחבר היטב להשלשלת מכלל השלשלת יחשב, וזה הוא על צד היותר טוב' עכ"ל. אמנם נהוג עלמא להקל אפילו אם המסמר בולט למעלה מחוט העליון. L

76 ה. הפוסקים דנו בענין עשיית חופה בשעת נשואין אם צריך לדקדק שצורות הפתח של החופה יהיו על גביו ולא מן הצד. דהנה כתב הרמ"א

מג. ובמהדורות אחדות הוא בסי' רפו.

(אה)
יריעד
ומקד
לבית
ובעזו
על ד
שהם
ארבע
שלו
החופ
הקניו
בשבו
בהרג
מחיצ
קנוי
נישו:
עא),

רסו)
היריי
'ופרי
'כיון
אשר
עכ"י
ע"ג
בספו
קלח
מנהו

מד.
דעוה

(אה"ע סי' נה ס"א) 'והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסין יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסין תחתיה החתן והכלה ברבים, ומקדשה שם ומברכין שם ברכת אירוסין ונשואין, ואח"כ מוליכים אותם לביתם ואוכלין ביחד במקום צנוע, וזה החופה הנוהגת עכשיו וכו' עכ"ל. ובעזר מקודש להגאון ר' אברהם דוד וואהרמאן זצ"ל אב"ד ק"ק בוטשאטש על השו"ע (שם) ביאר מנהג הרמ"א וכתב 'ועל ידי העמודים הכלונסות שהם צורות הפתח מארבע רוחות העולם. עכ"ל. וכלומר שהחופה היא ארבע צורות הפתח מד' רוחות, והוי כביתו של חתן. וכתב עוד באזהרות שלו (שמודפס בתחילת ספר שו"ת נטע שעשועים (אות ב) וז"ל 'אודות החופה הנהוגה צריך להיות חיבור ארבעה זוויות החופה להקנים על גבי הקנים ולא מהצד, וכמו שכן ידוע בהיתר צורת הפתח של היתר טלטול בשבת קודש, ועל ידי זה הוה ליה בית חתנות כלשון חז"ל וכנהוג גם עתה בהרבה תפוצות מהגולה לשבעת ימי המשתה, והד' קונדסין הם כד' מחיצות. וגם לפיאה ולכלאים ועל פי דעתא דרבנן לב בית דין מתנה שיהיה קנוי להחתן בזמנו על ידי שליח בית דין בזכיה, וזהו החופה שמתוה"ק נישואין עושה' עכ"ל. וכן הובאו הדברים בשו"ת מהרש"ם (חלק ד' ס' עא), ובספר שלחן העזר (סי' ד' ס"ג) עיי"ש מ"ד.

→ ובספר בעקבי הצאן למו"ר הרה"ג ר' צבי שכטר שליט"א (סי' לט עמ' רסו) שכתב 'אלא שע"פ פשוטו כל זה איננו נכון וכו', אלא דקיי"ל דענין היריעה הפורסה ע"ג הכלונסות מועיל לא מדין צורת הפתח. אלא בתורת יפרשת כנפך על אמתך. ועי' רש"ש לקידושין (יח:) על דברי הגמ' שמה 'כיון שפירש טליתו עליה', דזה המקור לענין הבאעדעקען הנהוג אצלנו. אשר לפי דעת הט"ז והדגול מרבבה ליו"ד (סי' שמב) היינו הנישואין עכ"ל. ועיין בב"ח (אה"ע סי' סא) שכתב ג"כ כנ"ל וז"ל 'דהיריעה הפרושה ע"ג כלונסאות הוא במקום הסודר שפורסין על ראשיהם וכו' עכ"ל. ועיין בספר מנהג ישראל תורה להרה"ג ר' יוסף לעווי שליט"א (חלק ד עמ' קלח-קמב) שביאר מנהג הרמ"א בכמה אופנים עיי"ש. וראה גם בספר שרשי מנהג אשכנז להרה"ג ר' בנימין שלמה המבורגר שליט"א (כרך שלישי עמ' ...)

מד. ועיין בספר נטעי גבריא אל (הל' נשואין ח"א פרק טז עמ' קיט) שהביא עוד דעות שהקפידו בזה. והביא גם דעות שלא הקפידו בזה.

487) במאמר יריעה על גבי כלונסאות, שהעיר שקודם לרמ"א לא מצאנו שום פוסק שהזכיר פריסת יריעה על גבי כלונסאות, ורק היה נהוג לפרוס טלית על גבי החתן והכלה. ואפשר שזה ראה למה שהובא לעיל שפריסת היריעה על הכלונסאות הוא מדין 'ופרשת כנפיך על אמתיה' ולא מדין ביתו של חתן, ואי"צ שיהא שם צורת הפתח כשרה, אלא שמקדמת דנא נהגו שהטלית יהיה ממש על גופן, ובזמן הרמ"א החלו להניח אותו על כלונסאות^{מה}. L

ט. גדר פיתחי שימאי

איתא בגמ' עירובין (יא.) 'מאי פיתחי שימאי, פליגי בה רב רחומי ורב יוסף, חד אמר דלית להו שקפי, וחד אמר דלית להו תיקרה'. ונחלקו הראשונים בבירור דברי הגמ' דלית להו שקפי. רש"י (ד"ה שיקפי) פירש 'מזוזות שנחלצו אבניהם מכאן ומכאן אבן יוצאת ואבן נכנסת, ואין זו צורת הפתח'. עכ"ל. וכלומר שאין המזוזות ישרות אלא שבולטות מהכתלים. ולדבריו אם הכותל ישר, אע"פ שאין שם עץ מיוחד של מזוזה שפיר הוי פתח. והריטב"א פירש דלית ליה שקפי 'פי' שאין שם תיקון מזוזות מן הצד, ודלא כפרש"י ז"ל כלומר דלפי הריטב"א אע"פ שהכותל ישר כיון שאין עצים מיוחדים למזוזות הפתח, מקרי פתחי שימאי. ועיין גם בדברי הריטב"א (שם יא:) שכתב שאפילו יהיו פני הכותל שוין אינו נראה אלא כפרצה, ולכן צריך לקבוע עצים מיוחדים לשם פתח.

עיין בשו"ת משכנות יעקב (או"ח סי' קכג) שכתב שדעת הרמב"ם (מזוזה פ"ו ה"א) כהריטב"א שצריך לעשות עצים מיוחדים לשם פתח לב' מזוזות ומשקוף, ובלאו הכי הפתח פטור ממזוזה. אולם בפירוש הגר"ח

מה. ועיין בשו"ת באר מרדכי להרה"ג ר' מרדכי פארהאנד הי"ד זצוק"ל ראב"ד דק"ק נייטרא (אהע"ז סי' יד) שכתב על דברי הדעת קדושים 'זהו פלא, כי לא שמענו מעולם שיהיה קפידה בהחופה שיהיה נעשה כתיקון הקנים שבעירובין. ולבסוף כתב 'וע"כ להלכה אם נעשה החופה לצרכו, הגם שאינו מלמעלה מהכלונסות כשר, ובפרט שבכל תפוצות ישראל נהגו כן. ולא עמד בפרץ אדם מעולם. בכ"ז מהיות טוב להיות בני 'דעת קדושים', כשעושין החופה יזהרו בזה, ויזהירו כוזהר הרקיע כשמש הצלחה לנו ולבנינו עד עולם, אכ"ר'. עכ"ל. L

76

קנייבס
פשיטא
נ"מ א
מה ש
מה שו
בו ב'
הא, ד'
מזוזות

ונ
שאינ
של ע'
שליט'
מיוחד

ונ
זה הו
פתחי
הריטב
שמעח
סולוב
מיוחד
המשכ

ו'
צורת
הפתח
שלו ל
לענין
וזמורו

מו. וה
פ"י ה

והריך לומר דקשיא להו היאך פריך בפשיטות דלא הוי עומד הא אמרינן לעיל דהוי עומד, ועל זה כתבו משום דאמי אוריאל וכו'. ואם כן בהגהות אשרי מיידי היכא לייבא אורי יומר, וז"ע. והריך לומר דסבירא ליה כמו שכתבו החוספות סוף דף י' דאוריאל דעלמא לא אמרינן אחי ומבטל למחילתא אלא צאיר שאני חושבו כסמוס, וכמו שכתבו סימן סס"ג סעיף ל"ד, והוא הדין כשהקיפן בחבלים לדאור של מעלה מעשרה חסוב כסמוס, אבל האור שאינו מן הממילה אינו מבטל, וכן משמע ממבוי שנפרץ (כמו שכתב ריש סימן סס"ה) דלא אמרינן אחא אוריאל דהאי גיסא ודעלמא ומבטל ליה, עכ"ל, ואם כן צכהאי גוונא משכחת ליה עומד משתי רוחות מרובה על הפרוך כגון שנפרץ צראש המבוי ונשאר פס ארבעה מטטרף למבוי, או צמבוי שהוא רחב י"ח אמות וגדר חמש אמות מזה וחמש אמות מזה, עיין סימן סס"ג סעיף י"ב, אבל אם צאמנע מבוי פרצה עשר לא מהני אס העמיד קנה צנה צאמנע: יז וד"ה רמב"ם וכו'. אבל צרות שליטת של מבוי מהני, כ"ע כמו שכתב סימן (שע"ג סל"ד) [שסד סעיף א'] [כ"ג]: יח קנה מבואן. אפילו י"ח אחד גסה מחצירו (רא"ס חלק ב' מיס עמוקים סימן כ"ה): יט ויהיו מכוונים. אבל מרוחקים ממנו אפילו כל שהוא פסול: כ בן הצד. ואם עשה גם קנה אחר תחמיו כשר, מכל מקום יש לשלוף קנה הפסול מפני הרואים (רא"ס חלק ב' סימן כ"ה, נכנס הגדולה הגה"ע): כא ואפי"ו גמיי. עיין ריש סימן זה וסימן סס"ג סעיף כ"ו בהגה, והעולת שבת [סוף ס"ק יא] לא עיין שם:

והריך לומר דקשיא להו היאך פריך בפשיטות דלא הוי עומד הא אמרינן לעיל דהוי עומד, ועל זה כתבו משום דאמי אוריאל וכו'. ואם כן בהגהות אשרי מיידי היכא לייבא אורי יומר, וז"ע. והריך לומר דסבירא ליה כמו שכתבו החוספות סוף דף י' דאוריאל דעלמא לא אמרינן אחי ומבטל למחילתא אלא צאיר שאני חושבו כסמוס, וכמו שכתבו סימן סס"ג סעיף ל"ד, והוא הדין כשהקיפן בחבלים לדאור של מעלה מעשרה חסוב כסמוס, אבל האור שאינו מן הממילה אינו מבטל, וכן משמע ממבוי שנפרץ (כמו שכתב ריש סימן סס"ה) דלא אמרינן אחא אוריאל דהאי גיסא ודעלמא ומבטל ליה, עכ"ל, ואם כן צכהאי גוונא משכחת ליה עומד משתי רוחות מרובה על הפרוך כגון שנפרץ צראש המבוי ונשאר פס ארבעה מטטרף למבוי, או צמבוי שהוא רחב י"ח אמות וגדר חמש אמות מזה וחמש אמות מזה, עיין סימן סס"ג סעיף י"ב, אבל אם צאמנע מבוי פרצה עשר לא מהני אס העמיד קנה צנה צאמנע: יז וד"ה רמב"ם וכו'. אבל צרות שליטת של מבוי מהני, כ"ע כמו שכתב סימן (שע"ג סל"ד) [שסד סעיף א'] [כ"ג]: יח קנה מבואן. אפילו י"ח אחד גסה מחצירו (רא"ס חלק ב' מיס עמוקים סימן כ"ה): יט ויהיו מכוונים. אבל מרוחקים ממנו אפילו כל שהוא פסול: כ בן הצד. ואם עשה גם קנה אחר תחמיו כשר, מכל מקום יש לשלוף קנה הפסול מפני הרואים (רא"ס חלק ב' סימן כ"ה, נכנס הגדולה הגה"ע): כא ואפי"ו גמיי. עיין ריש סימן זה וסימן סס"ג סעיף כ"ו בהגה, והעולת שבת [סוף ס"ק יא] לא עיין שם:

ת. משנה ברית עירובין: ט. שם דף י"א [ע"א] מסקנת הגמרא אליבא דממתינן [וכתב המגיד משנה שבת טו, טז שם דעת חוספות שם ד"ה אלימא והרשב"א שם ד"ה וז"ל]: י. שם בדברי הר"ש דף קי"ד [פ"א סימן יג] כפירוש השני: כ. טור [עמוד ה] בשמנו בפרק ט"ו [שם הלכה טו]: ל. עירובין י"א [ע"ב]: מ. שם וכתב נחמן הר"י [שם ג, ג] [ה] והר"ש [שם סימן יד] והרמב"ם בפרק ט"ו [שם הלכה טו; מרבי שם רמז חמ"ג]: נ. [ה] הרמב"ם שם מהא דלפי עירובין י"א [ע"ג]: ס. ממשמעות הגמרא שם וכן כתב הר"ש שם: ע. שם בגמרא [ע"א] ובר"ש שם ד"ה מן הגד; הר"ש שם; מגיד משנה שם הלכה כ' בשם הרשב"א שם ד"ה נען, ובענין הקודש צמ ומינות שער ב' רש פ"ב; וגם הר"י והרמב"ם מודים [ל"ג]: ע. * מרדכי שם בשם שו"ת מהר"ם מרומנובורג דפוס לבוב סימן שלו: פ. שם [שו"ת הריב"ש סימן זה סוף ד"ה תשובה, בשם הר"י שם ג, ג והרמב"ם שם]: * שו"ת הריב"ש שם בשם ירושלמי שם פ"א הלכה א': .: שם [ע"ב; שו"ת הרשב"א ח"ג סימן רע"א]: ששג א. [לשון הטור רש הסימן עירובין (ה') [י"א] [ע"ג]: * רמב"ם שם ט' ב, ב:

י אם עשה צורת פתח אפילו לפירצה יתירה מעשר מותר ואפילו לא נעץ אלא ארבע קונדיסין (פירוש כ"ג) קורות של עץ כעין עמודים, ערוך ערך קנטס) בארבע רוחות ועשה צורת פתח על גביהן מותר [כ"א] והני מילי בחצר ומבוי בשיש בהם דירויין אבל בבקעה לא מהני כשכל הרוחות על ידי צורת פתח כ"ז (ה) [כ"ב] ולהרמב"ם אין צורת הפתח מועיל לפרצה יותר מעשר אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ: הגה [כ"ג] ואו מהני אפילו צנקה כלל הרוחות:

יא מהו צורת פתח יח קנה מבואן (ו) וקנה מבואן וקנה על גביהן (ה) אפילו אינו נוגע בהן אלא יש ביניהם [כ"ד] כמה אמות [כ"ה] [כ"ה] ובלבד שיהא גובה הקנים שמבואן ומבואן עשרה טפחים [כ"ו] ויהיו (ו) מכוונים בנגד קנה העליון [ז] ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים [ח] או לאחד מהן (ד) כ (ה) מן הצד לא מהני [ז] וצריך שיהיו הקנים שבצדדים חזקים לקבל דלת כל שהוא אפילו של קש או של קנים [י] אבל קנה שעל גביהן סגי בכל שהוא בא ואפילו גמי מהני: ל

יב ביפה (פירוש שער העשוי ככיפה [י] רש"י עירובין יא, ב ד"ה כיפה) אם יש בגגליה דהיינו קודם שתתחיל להתעגל עשרה טפחים מתרת משום צורת פתח:

סימן ששג

[י] דיני מבוי ולחי. וכו' ל"ו סעיפים:

א [א] מקום (א) שיש לו שלש מחיצות אסרו חכמים [ב] לטלול בו עד שיעשה שום תיקון ברביעית:

מלך עזמו הוה רשות היחיד גמור מכל מקום הרשים מפסידו

י אם עשה צורת פתח אפילו לפירצה יתירה מעשר מותר ואפילו לא נעץ אלא ארבע קונדיסין (פירוש כ"ג) קורות של עץ כעין עמודים, ערוך ערך קנטס) בארבע רוחות ועשה צורת פתח על גביהן מותר [כ"א] והני מילי בחצר ומבוי בשיש בהם דירויין אבל בבקעה לא מהני כשכל הרוחות על ידי צורת פתח כ"ז (ה) [כ"ב] ולהרמב"ם אין צורת הפתח מועיל לפרצה יותר מעשר אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ: הגה [כ"ג] ואו מהני אפילו צנקה כלל הרוחות:

יא מהו צורת פתח יח קנה מבואן (ו) וקנה מבואן וקנה על גביהן (ה) אפילו אינו נוגע בהן אלא יש ביניהם [כ"ד] כמה אמות [כ"ה] [כ"ה] ובלבד שיהא גובה הקנים שמבואן ומבואן עשרה טפחים [כ"ו] ויהיו (ו) מכוונים בנגד קנה העליון [ז] ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים [ח] או לאחד מהן (ד) כ (ה) מן הצד לא מהני [ז] וצריך שיהיו הקנים שבצדדים חזקים לקבל דלת כל שהוא אפילו של קש או של קנים [י] אבל קנה שעל גביהן סגי בכל שהוא בא ואפילו גמי מהני: ל

יב ביפה (פירוש שער העשוי ככיפה [י] רש"י עירובין יא, ב ד"ה כיפה) אם יש בגגליה דהיינו קודם שתתחיל להתעגל עשרה טפחים מתרת משום צורת פתח:

סימן ששג

[י] דיני מבוי ולחי. וכו' ל"ו סעיפים:

א [א] מקום (א) שיש לו שלש מחיצות אסרו חכמים [ב] לטלול בו עד שיעשה שום תיקון ברביעית:

מלך עזמו הוה רשות היחיד גמור מכל מקום הרשים מפסידו

ציונים לרמ"א

[א] ב"י [עמוד נה ד"ה ואם בשם ס"ג הלכות עירובין ימה, ב] ד"מ"ק [סימן רפ] עמוד שני:

ערוך להם למהריק"ש

סוף סעיף י' אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ. ובהני מהני צנקה וכלל הרוחות: סוף סעיף י' [כ"ג] וכו' שיהוא. ויש אומרים שג"כ שלא יהא נעול צרות, ואם עשה בחבלים מהני:

באר היטב

(ה) וד"ה רמב"ם. אבל צרות שליטת של מבוי מהני, כמו שכתב סימן (שע"ג) סעיף ל"ד [שסד סעיף א'] [כ"ג]: (ו) וקנה. אפילו אחד גסה מחצירו, מ"א [ס"ק יח]: (ז) מכוונים. אבל מרוחקים ממנו אפילו כל שהוא ביאור הגר"א

[כ"א] [כ"א] ויהיו מילי. מהדוצרכו פסי ביראות [שם יג, ב] ושלשה חבלים בשיירא [שם טו, ב], חוספות שם [יא, א] ד"ה אלימא, ועוד דבשיירא כו': [כ"ב] וד"ה רמב"ם. מכל קושיא דחבלים, וכמו שכתב הרא"ש [שם פ"א סימן יג] בשם ירושלמי [בכלאם פ"ד הלכה ב] אמר רבי ועירא מודה ריש לקיש לענין שבת שאין פיהא מתרת [כ] ביותר מעשר כו'. ע"ש. ומשמע דוקא פיהא, אבל בעומד מרובה מותר כסתם מתניתין דריש עירובין. ואף על גב דבגמרא דילן [שם יא, א] אמרו דאפילו ביותר מעשר מהני אף לרבי יוחנן כמו שכתבו לעולם בעשר כו'. דחייא הוא ולא קיימי מחמתיהן דחבלים וכו' [ב] ביותר לעיל [כ"ג]

באר היטב

(ה) וד"ה רמב"ם. אבל צרות שליטת של מבוי מהני, כמו שכתב סימן (שע"ג) סעיף ל"ד [שסד סעיף א'] [כ"ג]: (ו) וקנה. אפילו אחד גסה מחצירו, מ"א [ס"ק יח]: (ז) מכוונים. אבל מרוחקים ממנו אפילו כל שהוא ביאור הגר"א

[כ"א] [כ"א] ויהיו מילי. מהדוצרכו פסי ביראות [שם יג, ב] ושלשה חבלים בשיירא [שם טו, ב], חוספות שם [יא, א] ד"ה אלימא, ועוד דבשיירא כו': [כ"ב] וד"ה רמב"ם. מכל קושיא דחבלים, וכמו שכתב הרא"ש [שם פ"א סימן יג] בשם ירושלמי [בכלאם פ"ד הלכה ב] אמר רבי ועירא מודה ריש לקיש לענין שבת שאין פיהא מתרת [כ] ביותר מעשר כו'. ע"ש. ומשמע דוקא פיהא, אבל בעומד מרובה מותר כסתם מתניתין דריש עירובין. ואף על גב דבגמרא דילן [שם יא, א] אמרו דאפילו ביותר מעשר מהני אף לרבי יוחנן כמו שכתבו לעולם בעשר כו'. דחייא הוא ולא קיימי מחמתיהן דחבלים וכו' [ב] ביותר לעיל [כ"ג]

חכמת שלמה

יש ספי"ה יא מהו צורת פתח וכו'. י"ג, הנה על יצי הקנים של צורת הפתח ומוזין באלקסון עם החבל, אין קופין ממש למעלה רק וטין לחתוכים או לפניהם. ראה דלענין מוחה חייב פתח זה במוחה, כיון דבמוחה אף יס נראה מן הצד הוי פתח, וזה נראה גמי איה עומדת זקופה, והטעם, דכל דהוי

הגבורה כניצחא
בצמח ימאן חיון גאלא
יבון ינאלי